

Ordnandet af kvinnlig slöjd och kvinnligt handtverk i folkhögskolan. : Före...

Holmström, Leonard ,

78 E1 Br.

National Library
of Sweden

Underv.
Folkhögsk.
Allm.
(Pr.)

Ordnandet af kvinnlig slöjd och kvinnligt handverk i folkhögskolan.

Föredrag af doktor L. HOLMSTRÖM vid Föreningens för Svenska
Hemslöjd väl sammanträde den 17 April 1902.

Enär jag befinner mig inför en församling, hos hvilken jag ej äger förutsätta en mera ingående kännedom om folkhögskolan, må det tillåtas mig att som inledning lämna några korta antydningar om denna läroanstalts speciella karaktär och väsen.

Den kvinnliga folkhögskolans uppgift skiljer sig i intet väsentligt från den manliga folkhögskolans och båda dessa afdelningar äro därför på flera ställen förenade till samskola. Folkhögskolan afser att hos de unga kvinnorna väcka och utveckla tankeförmågan, den vill värma de ungas hjärtan för allt godt och söker framhålla, att vårt mål här på jorden är uppfostran för ett högre lif. Den vill lära ungdomen att akta och offra något för vår fäderneärfda frihet; lära den att värdera och älska arbetet rätt, lära den att intet arbetsfält är ringa, och att hvar och en är ett led i en stor mekanism, som ej får svika. Särskildt viktigt är, att den unga flickan kommer till lefvande insikt därom, att *hon är medborgarinna* och att hon som sådan *har ansvar och förpliktelser*. Känslan häraf skall vara sådan, att den förlänar henne *glädje uti arbetet*. Ty hon skall lära sig inse, att hvarje redbart arbete gagnar ej blott henne själf och hemmet, utan därjämte medelbart det stora hela, fäderneslandet. Man kan korteligen uttrycka det äfven så, att skolan vill medverka till danandet af *vakna, intelligenta och samvetsgranna* kvinnor. *Dugligheten och dukligheten i arbetet kommer då lätt af sig sjulft.*

1902

Detta mål söker man vinna genom föredrag, uppläsningar och samtal uti och öfver åtskilliga ämnen, väsentligen de s. k. humanistiska, dock däri inberäknadt äfven de naturvetenskapliga med tillämpningar på hälso- och sjukvård, på bostadens vård och ans, på hushållet och hvad därtill hörer. Sången, väsentligen enstämmig, har med rätta fått ett stort utrymme, och en sång inleder och avslutar ofta föredragen.

Vid sidan häraf söker skolan, såvidt tiden det medgifver, meddela vissa *färdigheter*, såsom uti språkets skriftliga behandling, i räkning och skrifning samt uti enkelt bokförande af en husmoders inkomster och utgifter. Slutligen äfven uti *handarbeten*.

Beträffande dessa hafva vi ej haft något föredöme att gå efter från de danska folkhögskolorna, hvilka ju annars, som bekant, i många stycken utgjort mönstret för våra. På grund däraf erhöi slöjden från början en mera blygsam plats i våra svenska skolor. Dock fick linnesömnaden i förening med tillklippning af linneplagg genast en hedersplats och lades stor vikt därpå, att detta arbete utfördes väl. Därtill kom äfven öfningar i lagning och stoppning jämte stickning och tillverkning af enklare prydnadsarbeten.

Den kvinnliga folkhögskolan uppkom på en tid (det var i början af 1870-talet), då den gamla, specielt skånska väfnads-slöjden höll på att bortglömmas. Virknålen och brodernålen hade mångenstädes utträngt väfstolen. I allmogekretsar sökte man efter något nytt och trodde ej, att det kunde finnas något frö till utveckling inom de slöjdarter, som gamla mor och mormor funnit sin glädje och stolthet uti. De gamla präktiga, kulörta väfnaderna, såsom borddukar, bänkdräller, sängtäcken, åkdynor m. m. lågo nedpackade i kistor och skåp, och de uppväxande döttrarna ansågo det ej fint att befatta sig med dylik slöjd. Härtill kom äfven den uppfattningen, att dessa väfnader togo allt för lång tid att utföra och att man kunde köpa billigare modärna fabriksvaror.

Under tiden hade föreningen *Handarbetets Vänner* insett

betydelsen af att återuppväcka den gamla nationella väfnads-slöjden i vårt land, och från ett besök i Stockholm i slutet af 70-talet återvände min hustru styrkt i sin föresats att inom Skåne verka i samma riktning. De ansatser, som förut gjorts, hade strandat mot de skånska kvinnornas obenägenhet, men nu, då man i hufvudstaden gifvit föredöme, började man reflektera öfver, att det kunde ligga något verkligt värderikt i denna slöjdart, ifall man vidtog vissa förändringar och för- enklingar samt använde den till andra ändamål än som förut varit förhållandet. Vi fingo snart åtskilliga väfstolar i gång, sedan vi erhållit råd, ledning och upplysningar dels af äldre skånska kvinnor, för hvilka tekniken var väl bekant, dels af Handarbetets Vänner. Och af detta arbete ha vi haft mycken glädje. De unga flickorna blefvo snart lifligt intresserade för dessa väfnader, såsom upphämta, flossa, rya, dukagång, röd-lakan m. m. De funno, att de kunde begagna dem ej blott till prydnadsarbeten, där de förut användt tapisserinälen, utan äfven till förfärdigande af t. ex. möbelyg, gardiner, förkläden m. m. Utgångna från skolan, arbetade de flitigt på dessa ting, och de unga husmödrarna satte en heder uti att själfva tillverka allt slags tyg till hemmets behof. Det som specielt i Skåne underlättade denna verksamhet var den omständigheten, att man i de skånska hemmen aldrig hade helt och hållet bortlagt väfnads-konsten, ty man väfde allmänt klädnings- och kostymtyger och mångenstädes äfven utmärkta drällväfnader.

Vid undervisningen i handarbeten ha vi strängt hållit fast vid, att slöjdsterna skulle vara på en gång *ändamålsenliga*, *varaktiga* och *prydliga* samt vara passande för och i öfverens-stämmelse med det hem, för hvilket de äro afsedda. Därvid hafva vi äfven lagt an på att utgå från och utveckla det, som varit karaktäristiskt, så att säga nationelt för bygden, så att det liksom uppvoxit ur och haft sin rot uti hvad mor och mormor arbetat. Det har härvid nedlagts mycken möda på att hos eleverna utveckla färgsinnet, hvilket skett genom föredrag om riktiga färgsammansättningar och genom att före-

visa vackra arbeten. Vi ha ej varit rädda för starka, lifliga färger, blott de haft den rätta sammanställningen och i öfrigt passat till det ändamål, för hvilket handarbetet varit afsedt att användas.

Häraf torde framgå, att den kvinnliga folkhögskolan på Hvilan, om hvilken jag hittills uteslutande talat, väsentligen lagt an på, hvad kvinnoslöjden beträffar, å ena sidan att medela skicklighet i linnesömnad med undvikande af förnuftsvidriga och öfverdådiga broderier och å andra sidan att ersätta kulörta broderier i hand med broderier i väfstol samt att lära eleverna att använda gammaldags väfnadsarter till nyttiga och nödvändiga saker såsom möbeltyg, gardiner, mattor m. m., m. m. Vi hafva härvid ej lagt an på slöjden såsom *yrke*, kanske mest på grund däraf att våra elever i allmänhet tillhöra den burgna hemmansägareklassen, men vi hafva dock haft den glädjen finna, att mången flicka sedermera egnat sig åt yrkesväfnad, och flera hafva utvecklat sig till skickliga gobelinväfverskor, änskönt vi i den väfnadskonsten till datum ej meddelat undervisning. Flertalet af våra f. d. elever hafva dock blott arbetat åt sig själfva och sin familj, men därvid ofta utvecklat en berömvärd flit i förening med god smak hvad mönster och färger beträffar. Jag kan i detta sammanhang ej underlåta tänka på en flicka från Halland, från ett hem, där dylika väfnadsarter voro okända. Då hon vid sin hemkomst förevisade det lilla men goda hon hunnit med vid skolan, blef hennes fader lifligt intresserad däraf, in-seende att här öppnade sig ett godt verksamhetsfält för unga kvinnor i burgna hem, och han lämnade dottern en större summa penningar till inköp af garn med uppmaning att för hemmet väfva möbeltyger och annat dylikt, hvilket äfven blifvit utfördt.

Uti andra kvinnliga folkhögskolor, som efter hand inrättades vid sidan af de manliga, har man äfven upptagit väfnadslöjden, men modifierat den efter provinsiella förhållanden, och därvid har man i allmänhet kommit till mycket godt resultat.

Men vid sidan af väfnadsslöjden har man vid en och annan skola enligt min åsikt gått utöfver den kvinnliga folkhögskolans program, i det man infört undervisning uti hvarjehanda så kallade *praktiska färdigheter*, som antingen varit *omöjliga att på tillfredsställande sätt praktisera* i skolan, eller som rent af varit *af den art, att de ingalunda bort uppmuntras*. Till förra slaget räknar jag sådana, som visserligen i och för sig äro mycket nyttiga, men dock ej kunna medhinnas under kvinnliga folkhögskolans korta undervisningstid, såsom klädsömning, strykning, bakning, ja till och med matlagning, naturligtvis under förutsättning att hela skolan ej skall ändra sin natur; till det senare slaget åter sådana för skolan olämpliga eller mindre betydande arbeten, såsom flera slags virkningar, glödritning, träsnideri m. m., för att nu ej nämna tillverkning af verkligt onyttiga handarbeten, som vanpryda och otrefliggöra ett hem. Härvid vill jag dock gärna erkänna, att man uti fattigare trakter af vårt land, och i synnerhet där man kunnat utsträcka undervisningen till 5 à 6 månaders tid, kan behöfva undervisa flickorna i åtskilliga husliga arbeten, som de unga kvinnorna i andra delar af landet få inhämta i sina hem.

Vid folkhögskolemötet i Göteborg år 1898 hölls en liflig diskussion om den kvinnliga slöjdundervisningen i folkhögskolan. Den finnes återgifven i mötesberättelsen.* Inledarinnan fann det vara skäl att rent af betänka, huruvida slöjden kunde tillhöra den kvinnliga folkhögskolans område, men stannade vid den åsikt, att den, rätt ledd, är ett viktigt led i skolans program. En förutsättning därför är dock, att lärarinnorna äro själfva verkligt bildade och hafva en riktig uppfattning af skolans hufvudsyfte, så att de själfva förstå hvad som är hufvudsak och bisak och ej genom oförståndig nitälskan för sitt speciella fack vända elevernas intresse bort från det, som

* Sveriges Folkhögskolor. Berättelse om det 7:de svenska folkhögskolemötet i Göteborg. Utg. af H. Tornell. Lund 1900.

dock är skolans hufvudsyfte, att söka dana goda, tänkande svenska kvinnor med varmt hjärta och ädel håg, eller just sådana kvinnor vårt land behöfver för fostrande af ett kraftigt, dugligt släkte. För detta ändamål borde slöjdlärarinnorna helst hafva den bildning, att de kunna undervisa i ett och annat af de humanistiska ämnena eller ock hafva själfva genomgått en folkhögskola och därifrån medfört en rätt uppfattning af dennas betydelse.

Under diskussionen framgick, att man i allmänhet kommit till klarhet därom, att åtskilliga af de s. k. rent praktiska färdigheterna och göromålen ej tillhöra en folkhögskola, som vill gå under riktig ursprungsbeteckning. Man bör fasthålla vid vissa gedigna slöjdarter, i främsta rummet linnesömnad, fint och korrekt utförd, samt sådana väfnadsarter, som kunna medhinnas under den korta lärotiden, helst sådana, som äro egendomliga och traditionella för den provins, där skolan är belägen, och som äro verkligt värdefulla för ett på samma gång enkelt och prydligt hem. Äfven knypplingskonsten bör uppmuntras liksom äfven billiga och smakfulla broderier, således ej pråliga eller dumdryga (om det tillåtes mig nyttja ett sådant ord).

Den föreliggande frågan i den form den blifvit mig delgifven lyder så: »Om ordnandet af kvinnlig slöjd och kvinnligt handtverk i folkhögskolan.» Beträffande handtverk har jag knappast yttrat mig i det föregående. Dit skulle väl räknas sådana handarbeten som t. ex. halm- och korgflätning och däri skulle folkhögskolan möjligen i vissa delar af vårt land kunna meddela någon undervisning med utelämnande af andra slöjdarbeten. Huru som helst må dock undervisningen, vare sig i det ena eller andra slaget af kvinnlig slöjd och handtverk, ej upptaga mer än högst en tredjedel af samtliga undervisningstimmor, i fall nämligen skolan skall kunna med rätta uppbära namnet af folkhögskola. Hvad åter den kvinnliga *slöjden* angår, nämligen i den omfattning den vanligen förekommer i våra folkhögskolor, kan jag helt kort fatta mig så, att den å ena

sidan bör intaga en underordnad ställning, så att den ingalunda betraktas som hufvudsak, och å den andra, att i den undervisas *metodiskt*, efter bestämda principer, så att man ej faller undan för fåfänga elevers eller mödrars tycken, men dock lämnar en viss frihet åt den enskilde lärjungen allt efter dennes naturliga begåfning och förmögenhetsvillkor. Men denna principmessighet kan endast vinnas och fasthållas under ledning af verkligt bildade lärarinnor, som hafva den rätta uppfattningen af folkhögskolans egentliga syfte, detta i förening med fin smak och rätt uppfattning af hvad som menas med ändamålsenliga och prydliga slöjdarbeten. Bedrifves slöjdundervisningen i våra skolor af så utrustade lärarinnor, så skola årligen hundratals unga kvinnor få en rätt syn på hvad gedigen slöjd är och sedan i sina små kretsar verka uppmuntrande och lifvande bland sina väninnor och bekanta. Mången fattig yrkesväfverska kan därigenom få god ledning i och för sitt arbete, och på detta sätt skall folkhögskolan verka till välsignelse för svensk hemslöjd i vida kretsar. Många flitiga händer, som nu arbeta med nål och med väfstol så att säga i fåvitsko, skola komma i indirekt beröring med folkhögskolan och däraf draga fördel för sitt yrke. Men jag upprepar det än en gång, vi måste hafva goda lärarinnor. Vi behöfde för deras utbildande, såsom skolföreståndare Velin föreslog vid Göteborgsmötet, en särskild lärokurs t. ex. i Stockholm, där blifvande lärarinnor, redan förtroliga med slöjdarternas teknik, kunna erhålla undervisning i färgestetik, konststilar, sömnadens metodik, väfnadsteori m. m. Kunde nu Föreningen för Svensk hemslöjd vara oss behjälplig till inrättandet af en dylik kortare kurs, så skulle därigenom äfven hemslöjden i sin helhet vinna ett godt stöd. Denna vädjan tror jag mig berättigad i den svenska folkhögskolans namn ställa till den ärade Föreningen och vågar utbedja oss, att Föreningen och dess högt stående Ordförande ville taga den framdeles i skärskådande.

...den för intaget en undersökning ...
...och i den andra ...
...och i den tredje ...
...och i den fjärde ...
...och i den femte ...
...och i den sjätte ...
...och i den sju ...
...och i den åtta ...
...och i den nio ...
...och i den tio ...
...och i den elva ...
...och i den tolv ...
...och i den tretton ...
...och i den fjortio ...
...och i den femtio ...
...och i den sextio ...
...och i den sjuttio ...
...och i den åttio ...
...och i den nittio ...
...och i den hundra ...

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM,

1902.